

I. N. J.
SCHEDIASMA
HISTORICO-PHILOLOGICUM,
Breves
De
ÆONIBUS
SISTENS
COGITATIONES,

Quas
Consensu Amplissimi Ordinis Philo-
sophorum in Regia Acad. Aboënsi,

PRÆSIDE VIRO
ADM. REVERENDO & CELEBERRIMO,
M. LAUR. TAMMELIN

Math. Prof. Ord. & Reg.
nec non Pastore in Æundo.

Pro GRADU MAGISTERII,
Examini submittit publico & in Aud. Majori,
si DEO visum fuerit, die 11. Junii 1708.

Tueri conabitur

ERICUS FALANDER,
Ost-Bothniensis.

Exc. Jo. WAL.

IN DEUM
ET REGEM

Summæ Fidei VIRO,

REVERENDISSIMO IN CHRISTO
PATRI AC DOMINO,

DN. JOHANNI
GEZELIO,

S. S. Theologiæ DOCTORI
Consummatissimo,

Diceceſeos Aboënsis EPISCOPO
Eminentissimo,

Regiæ ibid. Acad. PRO-CANCELLARIO
Magnificentissimo,

Conſiſtorii Eccleſiaſtici PRÆSIDI
Graviſſimo,

PATRONO & MÆCENATI SUO
Maximo.

*Canitiem jucundam, Annos multos
& Felices!*

VIRO

Reverendo & Clarissimo

DN. ERICO FALANDRO,
Philosophiæ CANDIDATO di-
gnissimo.

De

ÆONIBUS feliciter disputanti.

J Amne Valentinum cernis minus
arte valere ?

Fraudis detector namq; FALANDER
adeſt.

Improbilas illi frustra tot ſecula
condit,

Quot candor Noſtro non peri-
tura parat.

*Amico veteri & colendo
aecineb.*

ANDR. PKV S3.

To the
Reverend and very Learned Man,
ERICH FALANDER,

Worthy Candidatus of the Philosophy,
and Chaplain at Gamle - Carleby, my Cousin
and dear Friend, as he was publicly disputing of the **ÆONS**,

Gratulation :

I am very happy to have such a Cousin and Friend, which as soon as he is made a Priest of God, enquired in the ancients hereticks, which are to be understand by the name of **ÆONS**, in which many is much mistaken, especially some of the fathers of the Church. But your learned work make the whole matter certain, wherein you look more to the certainty as to the fables. Of all this i have a great joy, and our friendship, which we have kept from our childhood, obliged my to wish you all happiness and benediction of God in every thing that you are to do. And so my dear Cousin and Friend God my bless you upon your journey for home, to your dear and most Reverend Father : upon your journey in the Church of God which great benediction and many souls salvation : Lastly, my brother, God, the great God of mercy may bless your journey towards heaven in all eternity so wishest which all his soul.

Your own servant and Brother,

PETER TIGERSTEDT.

MONSIEUR,

Comme il est une grande joye en ce tems de guerre d'entendre qu'un amy s'a bien distingué dans une dangereuse rencontre, aussi de même est il une extreme joye à moi et à tous vos amis de voire que vous heureusement faitez vôtre combat contre Les anciens Heretiques Les Valentiniens, comme ce savant ouvrage le montre ; Je viens de vous temoigner ma rejouissance la dessus , & sur le saint employment que vous avez dernièrement receu ; je vous souhaite toute la felicité que Le bon Dieu promisa ses amis & a ceux qui Lui servent fidelement, comme vous Le feriez par sa grace celeste, je suis
MONSIEUR

Vôtre tres obligé Serviteur
JEAN GEZELIUS.

In Disputationem

De

ÆONIBUS,

Viri Reverendi & Clarissimi,

DN. ERICI FALANDRI,

Philosophiæ Candidati

& Sacellani in Gamble Carleby
dignissimi,

Fautoris & Amici honoratissi-
mi.

איכנא מתחשבה איתוכא בעלמא
הוכנא בשמיה בעננה שלמא

·ANDR. DEGERMAN.

CA.

ÆONES adsunt, PATER RE-
VERENDISSIME, prisca
exuti dignitate deque fictæ
Majestatis deturbati throno, furentes
jam comparent ante ostia Atriorum
TUORUM: Vereor ne a sociis cognoscar.
Aditum mihi iri præclusum, certo scio,
cum nemini dementis turbæ ante hunc
unquam patuerit diem, ni Paternus ille
favor, quo me & conatus meos, nullo
non temporis articulo, amplecti soles,
eundem mihi aperuisset. Sapientes
amas, at præter inscitiam ego & pueri-
lem animum nihil conspectui Tuo da-
re sustineo, humili ergo modo, ut
stolidos ÆONES & impolitam opellam
excipias benigne, orat.

REVERENDISSIMI NOMI-
NIS TUI

Cultor devotissimus
E. FALANDER.

Plurimum Reverendo atque Clarissimo
DOMINO

Mag. J A C O B O
F A L A N D R O,

Pastori in Gamble-Carleby meritissimo,
& districtus Adjacentis Præposito
gravissimo,
Parenti suo longe honoratissimo,
carissimo.

Pacem & senectutem vegetam.

S*pecimen in lucem publicam mihi edituro Academicum, obversari continuo deprehendi monitum illud Casauboni Theologi ad filium Isacum Casaubonum: cum primum ingenii fœtum criticum, notas scilicet in Diogenem Laërtium, ipsi misisset: Laudo, inquit, parens, Tuum studium, mi fili, verum hoc scito, rem gratiorem Te mihi facturum, si vel unum dictum sacrae scripturae difficultatibus aliquibus obstructum explicueris, quam si mille pro-*

profanorum scriptorum loca depravata
correxeris. Hinc ne eodem me, Parens Ca-
rissime, Casauboni verborum nexu exciperes,
suasit & auctoritas ejus, cujus resistere nutui,
mibi, ut probe novisti, semper fuit religio, &
presens rerum mearum status, ut quod jam
vides seligerem thema ac dissertationis argu-
mentum; Accipias ergo hoc munusculum, in-
comptum licet ac impolitum. Non quidem diffi-
teor quin beneficia Tua, inde ab ipsis infantie
annis, in me collata benigne, laborem majoris
& ingenii & diligentiae postularint: nam ut
non solum essem sed & quod talis sim, qualem
me jam hodiernum sidus adspicit, tu effecisti;
Ast temporis, qua premor, angustia, tum ma-
teriei sublimitas & denique politioris ingenii
defectus id maxime vetat. Summa ergo & qua
par est filiali precor observantia, ut pagellam
filii tui eo excipias animo, quo ipsum nun-
quam non antea excepisti, & brevi, si Altissi-
mo Numini visum fuerit, recepturus eris.

HONORATISSIMI DOMINI PARENTIS

Filius obsequentissimus
E. FALANDER.

Pl. Reverendo & Clarissimo Domino,

MAG. JOHANNI GEZELIO, Pastori
& Præposito in Jacobstad & Pederböre me-
ritissimo, vigilantissimo, Fautori hono-
ratissimo.

Pl. Reverendo atq; Clarissimo Domino,

MAG. LAURENTIO GEZELIO, Pa-
stori in Wöro optimè merito, Benefactori
certissimo.

Pl. Reverendo atq; Doctissimo Domino,

DN. BARTHOLDO VHAEI, Pastori
in Glanola vigilantissimo beneq; merito,
Fautori observando.

Reverendo & Doctissimo Domino,

DN. CHRISTOPHORO Graanqvist/
Sacellano in Looheo vigilantissimo, Affini
honoratissimo.

Reverendo & Clarissimo Domino,

M. NICOLAO MATHESIO, Sacel-
lano in Pnydlofi meritissimo, Consangui-
neo carissimo.

*Exercitium hocce Academicum Graduale, ob
benedictionis celestis voto in gratissimi*

P.P. R.R. & Rev. No

**Cultor ob
E. FA**

Pl. Reverendo & Clarissimo Domino,

MAG. PETRO PORTINO, Pa-
stori in Pyhäjoki meritissimo, & districtus
Uhloënsis Vice - Præposito attentissimo,
Evergetæ colendo.

Pl. Reverendo atq; Doctissimo Domino,

DN. ABRAHAMO FALANDRO, Pa-
stori in Calasjoki longè meritissimo, Patruo
ob Beneficia multa, animi veneratione co-
lendissimo.

Pl. Reverendo & Clarissimo Domino,

MAG. ERICO CAJANO, Pastori
in Cronoby optime merito, Fautori & ami-
co singulariter honorando.

Reverendo & Doctissimo Domino,

DN. JOHANNI WENDELIO, Sacel-
lano in Jacobstad & Pederßböre periindu-
strio, Affini itidem dilectissimo.

Reverendo & Clarissimo Domino,

M. JOHANNI Pihlkar/ Sacellano
in Cronoby dudum meritissimo, Affini hono-
ratissimo, dilectissimo.

*plurima in se collata beneficia, cum perpetuo
animi symbolum L. Mg. exstare voluit,*
minum Vestrorum

servantissimus

LANDER.

Venerabili & Clarissimo Candidato

DN. ERICO FALANDRO,

**Pro Lauru Philosophicâ DE ÆONIBUS
disputaturo,**

Fautori & Amico sincerè dilecto:

Monstra Valentini quis non sopita
putasset,
Ex quo Sol totiens itque reditque
viam ?

Ætas nostra tamen , fœta infernalibus
ausis,
Sulcitatur è cinere, & multiplicata
fovet.

Scilicet hoc Coluber Stygius, sibi con-
scius arcti

Temporis, infidiis usq; operatus, agit.
Tu, Juvenum decus, i contra: fraudesq;
reclude :

Subque suis larvis fallere posse veta.
Perge dein meritis vitæ referre
Parentem,

Et Patrum : & Patriæ gloria gentis
eris.

Festinus adplaudet.

TORST. RUDEEN.

CAPUT PRIUS,
HISTORIAM ÆONUM BREVI-
TER NARRANS.
CONSPECTUS.

§. 1. Introitus.

§. 2. Æones.

§. 3. Commentitiis
Æonum fabulis me-
morabilis Valentinus
cujus patria, Nata-
les, ætas.

§. 4. Studia, Religio.

§. 5. Impietas ejusque
progressus.

§. 6. Calliditas & Ve-
sania.

§. 7. Æonum larva &
enumeratio.

§. 8. Eisque alia im-
posita horrenda no-
mina.

§. 9. Valentini secta-
tores.

§. 10. Causa fabulæ.

§. 11. Epilogus.

§. I.

A semper, inde à primis
orbis Christiani tempori-
bus, (ne ab ultima rerum
origine ordiar) existit
vafri spiritus versutia at-
que calliditas, ut, qua est animi saga-
citate

tate summa, vel, qui nomina sua dedere
CHRISTO, deceperit, & ab ea quam
 ingressi sunt salutis viam seduxerit im-
 pigre; vel, qui nondum aquam ex lim-
 pidissimis Israëlis fontibus emanantem
 degustarint, armis, videlicet malitia,
 dolo, astutia contradicendique pruritu
 atque libidine munierit instruxeritque.
 Equidem has adhibet machinas, ut fo-
 res avernique fenestras omnes aperiat,
 ac aditum ad cœlestia Zionis domicilia
 miseris præcludat, atque sic divini ama-
 tores deliciis, omnes ac singulos, una
 viribus omnibus omnique studio facta
 irruptione, opprimat ac evertat. Sane
 si integra percurramus secula, proh!
 quanto cum mentis angore, tot nobis
 obvia deprehendemus moliminis satanici
 nocumenta, quot totus vitæ nostræ cur-
 riculus recensere saltem vix sibi pollice-
 ri videtur. Uti v. varia sunt ac callida;
 sic nil nisi auctoris temeritatem, insolentiam
 ac stoliditatem produnt abunde.
 Mihi autem ut christiano in arcana pau-

lulum reipublicæ internalis inquirenti, haud posse, opinor, vitio verti, si, quæ, quantum licuit, exploravi, publici faciam juris. Itaque distinctionem cujus tacite circa initium hujus § injeci mentionem, aperte jam producam, nimirum mala à spiritu hoc nobis illata, duplici potissimum ratione esse dignoscenda: prout alia sunt *Interna*, *Externa* alia. *Interna* vel mores concernunt vel doctrinam; Illa sunt, quando iis, qui pro ecclesiæ membris haberi volunt, impium ac detestandum maxime instillat vivendi modum, aliosque horum exemplo in peccati ac facinorum pertrahit societatem, adeoque efficit ut fidem factis abnegent; Hæc v. cum varios illis svadet errores, suggerendo jam unum, jam plura, imo omnia sæpe fidei capita esse non neganda tantum, sed oppugnanda quoque. *Externa* autem ea nuncupo mala, ecclesiæ ab illis imminentia, qui extra pomeria ejus degunt, nec, quid dulcedinis ex gremio illius captan-

dum sit , percipiunt (a). Hæc si in duas quoque dispescuerim classes, à vero me haud remotum arbitrarer, cum res ipsa id loquatur & antiquissima rerum monumenta, eam mihi quasi sponte tradant distinctionem. Notum quippe est gentium Rectores, & Romani imprimis imperii Cæsares, summo omnique id egisse studio, ut ipsum ecclesiæ veræ nomen in terris penitus deleberetur; unde mox Secula Martyrum nobilitata sanguine. Hos phalanx excipit fanaticorum, Gentilium puta, Muhamedanorum, Judæorum aliorumque, quæ fictis hypothefibus, astu, dolo & contumeliis veritatem cœlestem proscindere non veretur. Plura persequi non fert institutum nostrum: si autem ferret, sexcentis, ut ajunt, cujuscunque seculi exemplis stabilire, non esset ire per extensum funem. Cumque tantum animus sit unicum & internum quidem illud historie solum narrare, & hoc vel illo

(a) vid. *Heresiographiam Beckmanni.*

illo tempore tentatas fraudes detegere,
D. O. Maximo operam meam impen-
sè commendo.

§. II.

Qui historiam rerum in ecclesia à
N. C. gestarum pandere, hære-
siumque ortarum seriemnectere solent,
multa & humanam penitus superantia
fidem omnem, quorundam fanaticorum
de *ἄιωνibus* sive *Æonibus*, ut, permutatis
quibusdam literis *α, ι*, in *ω, ε*, lo-
qui amant, notant deliria. Nam modo
Deorum in numerum relatos, modo
Angelorum cœtui admixtos fuisse *Æo-*
nes à suis patronis, partim ætati eorum
propiores, partim qui aliquo temporis
intervallo ab iis fuere distincti, ex ipsis
nugatorum scriptis, ad oculum mon-
strant. In vocis autem *ἄιων* sive *Æon* na-
tales jam prolixè inquirere nolo, cum
hoc opus huncque laborem sequens sibi
depolcat caput; præmonuisse vero suffi-
ciat, vocabula *ἄιων*, *Æon*, *ἄιωνες*, *Æones*,

A 3

in

in tota hac dissertatione, esse *ισοδυναμίας* & tantumdem valentia. Cumq; certissimum est, non omni tempore Æonum floruisse Auctores, indicabo illud breviter, &, quinam in lania hac censendi sunt memorabiles, insimul recensabo.

§. III.

Eorum, qui figmentis Æonum inclarescere sategere, Valentino, homini licet in philosophicis exercitatissimo, vesaniæ tamen labe, mirum quantum, asperso, principem communi consensu assignant historici locum, cujus patriam atque natales nemo scriptorum sollicitus fuit ostendere aut celebrare, cum illa valde fuerit obscura, hi ignobiles. Narrat Epiphanius (b) se per famam accepisse Ægyptium illum fuisse & quidem Phrebonitem, quem tamen locum non uno modo à reliquis efferri scriptoribus haud difficile observabis; hinc nata com-
men-

(b) *Lib. 1. contra hares. Tom. II. hares. 32.*

mentatoribus occasio, sua adijcere
 scholia & interpretationes varias;
 Danæus (c) legendum heic putat Phar-
 bæbitem ab oppido Pharbæbito, vel
 Pharbæto, cujus quoque meminit Cel-
 larius (d). Hæc aliis non arridet le-
 gendi ratio: Phabætitem enim eam ad-
 pellit Petavius (e) oram, quam mo-
 do Pharbæbiten nuncupavit Danæus.
 Hanc ortam inter eruditos litem tantum
 abest ut veram suspicemur, ut potius cre-
 damus amicam eos inter esse conspira-
 tionem: verborum enim aliqua videtur
 diversitas, rerum autem mira quædam
 harmonia sponte semet prodit; quippe
 eundem & Danæum & Petavium indigi-
 tare locum dubitandum non est, cum ab
 ipsis Geographis, hisce nominibus insigni-
 tum esse oppidum illud circa ostia Nili
 in superiori Ægypti parte situm, in com-
 perto est. Ætas autem Valentini in quæ
 in.

(c) in notis ad Augustinum de heres.

(d) in descriptione Orbis antiqui.

(e) in notis ad Epiphanium.

inciderit tempora, nondum ad liquidum constat, ideoque tanti res videtur indaginis, ut à me quidem haud possit determinari; difficultatem quoque auget ingens ille auctorum numerus; & è numero emanans dissensus, ut si unquam locum suum obtineat antiquum illud πολυρύλα-
λῆον: quot capita, tot sensus, certe heic nativam quandam sedem sortitur jureque occupat: nam unum vix alteri favere, licet ac mirari convenit. Seculum Apostolicum eum attigisse & Johanne Apostolo adhuc vivente suam disseminasse hæresin audet tradere Autpertus (f);
 cujus proinde auctoritatem adeo intrepide veneratur Cotelierius (g) ut, & ipsi Ignatio errores Valentini perspectos exploratosque fuisse, asserat. Alii diversa plane incedentes via, in extremum aliud semet præcipitant, scilicet ætatem fanatici in tempora Concilii Nicæni inci-

(f) *In Commentario ad Apocalypsin.*

(g) *In notis ad Epistolam Ignatii Magnesi in scriptam.*

cidisse. Refert Eutychius Alexandrinus Patriarcha (*b*) in concilio Nicano ; Episcopos 2048 religione & sententiis inter se discrepantes, convenisse, & horum in numero etiam quosdam fuisse dicit, qui statuerent, virginem Mariam, CHRISTUM haud quamquam per novem menses gestasse, verum ipsum per uterum ipsius instar aquae per canalem transisse ; & hanc sententiam Eliani atque ejus sequentium fuisse. Per Elianum heic intelligi Valentinum, in indicibus huic Eutychii operi præmissis Latinum istorum annalium interpretem Pocokium affirmasse, observavit felix ille antiquitatum indagator & consummatissimus Lipsiensium Theologus D. Thomas Ittigius (*i*). Medium tuentur reliqui ; Danæus (*k*) longa, post mortem Ignatii, annorum serie demum emerfisse commenta Valentini copiose

B

adeo

(*b*) In Annalibus suis Tom. I. p. 440.

(*i*) In appendice ad dissertationes de Hæresarchis Sect. II. C. 5. §. 55.

(*k*) De Scriptis Ignatii cap. 12.

adeo tamque felici successu defenderat, ut
 confestim Larroquanium (l) in castris
 suis strenue pugnans deprehenderit ;
 quibus suis accedunt suffragiis historici
 fere omnes , tam antiquiores quam qui
 recentis sunt ævi. Ego veritatem inter
 tot sententiarum indagaturus divortia,
 commodissimum eum judico modum,
 quo ad ipsa antiquitatis monumenta fe-
 stinamus , indeque concatenata rerum
 serie retrogredimur. Justinus Martyr
 summus ille Philosophus ac Theologus,
 iis florens seculi secundi annis, quibus
 summa rerum imperii Romani in Anto-
 ninum Pium fuit delata, primum nobis
 in Dialogo cum Tryphone subministra-
 bit argumentum; ibi enim (m) obscu-
 rura minime fit mentio Valentiniano-
 rum, unde facile erit colligere, dementiæ
 ejus initia tum fuisse notissima, hinc Eu-
 sebius

(l) *In Observ: ad Ignatianas Pearsonii
 vindicias p. 226.*

(m) *pag. 253.*

sebius (n) scriptor insignis, anno Antonini tertio, seu anno CHRISTI centesimo quadragesimo primo, Valentinum Romam venisse & anno Antonini sexto, & CHRISTI centesimo quadragesimo, pro hæretico agnitum asserit; quamvis in Græco Eusebii textu jam anno tertio Antonini, seu anno C. centesimo quadragesimo primo, Valentino ut propriæ Insolentiae conditori Romæ pellis ovina detracta dicatur, neque hinc abludit Irenæus (o) cujus sic sonant verba : *Valentinus enim venit Romam sub Hygino, increvit vero sub Pio & prorogavit tempus usque ad Annicetum.* Hyginus enim juxta Eusebium anno Antonini Pii secundo seu anno C. centesimo quadragesimo episcopatum Romanæ ecclesiæ suscepit. Quorum rationes me eo felicius sequi confido, cum & reliqui Chronologorum parum vel omnino nihil ab

B 2

hoc

(n) *In Chronico editionis Schalligeriana pag. 168.*

(o) *Lib. 2. cap. 4.*

hoc Eusebii recedant calculo, & illi fide sint dignissimi. Ceterum controversiam illam Calvisium inter & Dodvellum vehementer, de anno Hygini Episcopatus primo, agitatam, meam hac occasione haud facio; & facerem sane, si sperare potuerim, inde quid luminis opellæ meæ accessurum. Interim L. B. ad laudatum Ittigium & c. l. remitto.

§: IV.

Quemadmodum scite alicubi disserit Cicero : *vita sine studiis, nulla est vita dicenda*, sic observamus, etiam Valentino curæ fuisse, ut per labores ac vigilias, in celebri musarum aula, ad amplissimos eveheretur honorum gradus; etenim tradit nobis historia literaria, eum inde à primis infantiae annis, pectus suum, variis præceptis ac scientia rerum tam divinarum quam humanarum, forti ac constanti animo, munisse; quo factum ut insignem, teste

Ter-

Tertulliano (p) in schola Platonica, Aristotelica & Pythagoræa, nec non Poëtarum Hesiodi & Stesichori meruerit lauream. Hæ enim Alexandriæ, circa idem tempus, Philosophorum sectæ ex-cultæ feliciter florebant. Religionem viri quod attinet, orthodoxæ ipsum fuisse addictum & propugnatorem ejus egisse strenue variis rationibus evicit Philastrius (q). Verum successu temporis desertis bonorum omnium castris, in propria sævire cœpit viscera, opinionemque venenis abundantem, audacter ac temere uti mos est malevolorum & furientium, in vulgus spargere non dubitavit.

§. V.

Ejurato sic omni pietatis sensu, inque Exilium quasi proscriptis virtutibus singulis, confestim, quale erat ingenium viri, quid ve monstri animo aiebat

B3

ac

(p) de præscript. cap. 30. contra Valent.

(q) Lib. de heres.

ac moliebatur, innotuit, defectum namq[ue]
 & inopiam virtutis nobilissimæ, excepit
 ingens vitiorum abundantia, ubi impie-
 tas & numinis contemptus, grande il-
 lud scelus primum sibi vindicans locum,
 tantas tamque altas jam egerat radices,
 ut principia illa generalia, quæ a Philo-
 sophis communium notionum, notitiæ
 innatæ ac communissimorum axioma-
 tum nomine insigniuntur, penitus ex-
 stincta credas; adeo ut persuasio illa, de
 existentia summi *Entis*, in cujus perpe-
 tua quasi possessione totum genus hu-
 manum nunquam non fuerit, nequiret
 frigidum hominis cerebellum compe-
 scere, quin notam, proh pudor! Athei
 incurreret gravissimam. Et sane, si di-
 cendum quod res est, haud asserere ve-
 rerer, eum eversores esse ac destructo-
 res religionis omnis, justitiæ ac hone-
 statis, si modo constaret ac veritas pa-
 teretur effari: *in rerum natura existere*
quoque Atheum theoreticum. Ast verante,
 hoc rei indole, practicum eum appel-
 lasse

lasse & insignem quidem, contentus sum. Quanta autem dementis fuerit rabies, vel hinc colligas, quod in divinis triginta comminiscens secula, ex quibus totum hoc universum conditum ac originem ducere statuebat. Et quamquam valde monstrosa fuerint ejus commenta, avide tamen & benigno adsensu excepta à nonnullis, furtive & quisquiliis pasci cupientibus, videas; est enim ea communis mortalium labes ac quasi contagio, eorum inprimis, qui constantiam nunquam didicere, ut quibuscunque novaturientium assurgant næniis, iisdemque delectentur valde.

§. VI.

Captis sic quorundam animis, felicio-
ri conatu, ut putabat (stipatus quippe satellitum multitudine) impietatem calliditati & artibus magicis annexam se promovere credidit, si, nil tale metuentes, turpissima insidiarum fraude circumveniret. Itaque cum in Ægypto,
ara-

arabite, prosepite, arlenoite, thebaide
 & inferioribus regionis maritimæ parti-
 bus, nec non Alexandrianopolitæ præ-
 fectura, suis errorum barathris involu-
 tos perdiderit quamplurimos, in Italiam
 se contulit, virus quam potuit latissime
 diffundens. Hinc Galliam adibat, qua,
 teste Irenæo, peragrata, tandem, co-
 mite indivulso Marco, homine ejusdem
 nequitiae ac temeritatis, in Syria pedem
 fixit, ubi haud exiguum mortalium nu-
 merum ad summam mentis miseriam
 adegit. Valde hominis detestatur stoli-
 ditatem Irenæus, dum foeminas narrat
 Rhodanusias, per libidines, quas exer-
 cebant hi nebulones, esse seductas. Et
 quis non mentis suæ gaudens usu, faci-
 nus adeo atrox ac inauditum deteste-
 tur, cum legat eos philtia foeminis ex-
 hibuisse magica, quibus accensæ, illis
 sese obnoxias reddebant. Philtri hujus
 magici naturam optime exponit Poëta:
*Philtia nocent animis, spemque furoris
 habent.*

Taceo

Taceo jam reliqua eorum nefanda molimina; horret enim animus singula literis prodere; & sane si omnia illorum infantiæ indicia ex antiquissimis rerum monumentis protraherem, à reprehensione me haud alienum judicarem. Relictis igitur nugis, suis Auctoribus, quæ alicujus sunt momenti, adque tricas eorum detegendas faciunt, afferam. Summa apud Clementem Alexandrinum (r) jactitat Valentinus arrogantia, usum se fuisse præceptore Theodate, familiaritate cum Paulo nobili, imo prima in schola Apostolica didicisse rudimenta, improbo capiti pudor non erat asseverare. Certe haud alias magis mira ejus prostat calliditas: videbat enim sua tum receptum iri dogmata, cum svadere iis valuisset, auctoritate duum sancti Spiritus virorum esse illa comprobata, quid? quod assertis vim atque robur, testimoniis divinarum literarum addere studenti, irritus rei eventus tur-

C

pi

(r) Lib. 7. fol. 764.

pi admodum ratione elusit; quorum si vel unicum & ei palmarium maxime, in medium proferrem, mirareris profecto hominis temeritatem in corrum pendis scripturis. Verum sordidos Valentini argumentationis nodos, jam vel solvere vel eludere nostri non est instituti.

§. VII.

Verbo saltim & in genere superioribus § § tetigi monstrum, ac impietatis injeci mentionem: jam ne habeat quod reprehendat LECT. BENIV. scilicet dictorum me nullam adferre probationem, ad specialia descendam, ac veritati historicæ maxime consona esse hætenus prolata, quo opus est argumentorum pondere, demonstrabo. Triginta quos sibi, fingeat Deos & secula, in Ogdoada, decada & dodecada distinctos per conjugia disponebat, ratus inter Deos quoque fœminas dari. Hoc vero modo atque ordine unum ab altero generari communiter assererat: Pri-

Primo loco βυθὸν seu *profundum* ut patrem omnium collocabat, cui modo ἐννοίαν *intelligentiam* modo σιγὴν *silentium* associavit. Ex *intelligentia* patrem hunc duos tulisse liberos, νῦν *mentem* & ἀλήθειαν *veritatem* insolenter fingebat. ne quoq; memoria deesset nepotum, νῦν & ἀλήθειαν mox procreasse λόγον *verbum* & ζωὴν *vitam*; hos vero ἄνθρωπον *hominem* & ἐκκλησίαν *ecclesiam* splendide mentiebatur. Hiq; sunt ex mente eorum qui ordinem primum ogdoada absolunt. Hos in tanto tamque excelso divinitatis constitutos fastigio, non est ut steriles fuisse credas; tradit quippe ipse Æonum fabricator impudens, *Verbum* & *vitam*, productis *homine* & *ecclesia* alios decem progenuisse, quos recenset Irenæus (s) βύθιος καὶ μίξις, h. e. *profunditas* & *mixtio*, ἀγένητος καὶ ἐνώσις h. e. *senii expertus* & *unio*; αὐτοφυὴς καὶ ἡδωνή, h. e. *a se genitus* & *voluptas*, ἀσίνητος καὶ σύνκρεσις, h. e. *immobilis* & *conmixtio*: μονογενὴς καὶ μακαρία, *Unigeni-*

(s) Lib. I. cap. i. *adversus hæreses*.

nitus & beata. Quos denique numerum
 duodenarium impleturos finxit, eos ab
 homine & ecclesia in lucem editos hoc mo-
 do reliquos inter Æones seu eorum
 majores referebat: παράκλησις, ἡ πίστις,
 h. e. advocatus & fides: πατήρ, ἡ ἐλπίς,
 h. e. pater & spes: μήτηρ, ἡ ἀγάπη, h. e.
 maternus & caritas, αἰὼς καὶ σύνησις, h. e. per-
 petua mens & intelligentia: ἐκκλησιαστικός, ἡ
 μακαριότης, h. e. concionator & beatitudo,
 θελήσις καὶ σοφία, h. e. volens & sapientia
 nugæ! sic conficiebat numerum triginta
 Æonum vel Syzygiarum quindecim ex
 maribus totidemque fœminis con-
 junctis; quos invicem commisceri atque
 gignere, eadem plane qua uxorem &
 maritum ratione, mirabile istud caput
 existimabat. Magnos nil nisi magna de-
 cent; Dii fuere, ideoq; ubi tantus Nu-
 minum conderetur fulgor, locus mini-
 me obscurus ac ignobilis esse potuit;
 unde factum, ut vastissimum quoddam,
 procul ab hisce inferioris mundi regio-
 nibus distitum spatium: quale heberudo
 men-

mentis humanæ haudquaquam ulla ratione capere valet, assignaverit, & ob magnificas celebresque Deorum ibi constructas ædes ac erecta domicilia, pleroma seu plenitudinem adpellaverit. Possem certe & lubens vellem, omni & labore & studio in eruendis fanatici deliriis, supersedere, ni lepidum adhuc superesset Valentini commentum: quod Anonimus quidam (1) ex voluminibus Patrum superiori anno depromens in lucem edidit publicam; narrat enim is, somniasse Valentinum, unum Deorum *εἷς* five *mentem* immensa accensum cupiditate celebrandæ magnitudinis Bythi, communis omnium parentis & scaturiginis, reliquos eo quoque compulisse Æones, ut vehemente ac pari cum ipso delectati sint desiderio; imprimis ultimum obtinentem locum *Sophiam*, quæ scæminei erat sexus ac effræni quodam tenebatur amore Vilendi Propatoris, quod vero cum

(1) in historia Symboli Apostolici, c. 2. § 45.

cum sibi vix concessum iri sperabat, tristitia ac mœrore affectam materiam informem peperisse, &, ne partu alio ac fœdiori jucundissimum Deorum macularet spatium, copiam ei factam voluptati oblequi. Ast viso Bytho, adeo attonitam fuisse ac consternatam, ut pleromate eam excidere necesse fuerit atque dissolvi, nisi Bythos ejus tactus misericordia, certam quandam potentiam, quam horon vocat i.e. circulum vel limitem ac terminum, emisisset, quæ pleroma, quod incolebant Æones, ambiens, quo minus eo excideret sophia, impediret; materiam vero informem partu editam in infinitum proijcisse vacuum, in quo mundus postea conditus fuit. Obvia jam heic esset differendi occasio, quid sophia hacce intenderit Valentinus ejusque prole nimis deformi; verum cum alius videatur fori, lubens disquisitionem illam eruditis, quique majori harum rerum scientia sunt instructi ac muniti, relinquo.

§. VIII.

Ex Tertulliano aliisque scriptoribus
 vetustis evidentissimum est, Valenti-
 num cum Gnosticis insignem quandam
 sibi insolenter attribuisse scientiam, cu-
 jus rei manifesta satis prostant indicia,
 etenim præeuntibus iis, in similes &
 haud raro sordidiores errorum abyssos,
 non gradu sed præcipiti cursu, ruebat;
 quid? quod ne quicquam rabiei abesset,
 ridiculis Syzygiis alia ab ipso superin-
 ducta sunt nomina, in hunc procul du-
 bio finem, non ut posteritas ea intelli-
 geret, sed stupendam ejus inveniendi
 miretur felicitatem. Eos ergo, quos §.
 præcedenti recensui Valenti Triginta Æ-
 ones, alio modo sic appellabat: Ampsiu
 (respondet hic Bytho primo omnium
 parenti) Auraan, Bucua, Thartuu, U-
 bucua, Thardeadie, Merexa, Atarbarba,
 Udua, Cesten, Uduac, Eslem, Am-
 phaim, Essumen, Vananin; Lamertade,
 Achamesumin, Allora, Cubiatha, Tha-
 mo-

modan, Saddaria, Oren, Lanaphecudamphek, Emphiboche, Bara, Affi, Uchame, Belin, Dexariche, Mafemon; Dii solo nomine horrendi!

§. IX.

Exstincto Valentino, tantum abest, ut sopitas existimes nœnias semel in scenam productas, ut potius cum animi quodam mœrore, eas à sequacibus flagitiosis ac temerariis defensas ac propugnatas deprehendas. Ubi observari meretur, quibusdam diligentiorē quandam mansisse commentorum Antesignani custodiam: alios vicissim ab iis nonnihil discessisse, haud aliter ac olim in Platonem recalcitravit Aristoteles; Nonnullos iterum figmentis additis, Doctorem suum superare voluisse, atque sic ingenii acumine inclarescere feliciter. ridiculum! Penes eos, quos mihi & videre licuit & pervolvere historicos, enumerantur: Ptolomæus, Secundus, Heraclæon, Marcus, Colarbasus, Bassus, Flo-

Florinus, Blaſtus, Bero & alii, qui è Schola Valentini adeo turpi ſcientia celebri, prodiſſe dicuntur. Horum placita indeque fluentem colluviem, imperata brevitās, temporis Anguſtia & feſtinatio ſumma verant, uti par eſt, perſtringere. Nec operæ pretium adfore arbitror, cum hodie vix aliquem in Chriſtiano orbe invenias locum, ubi ejusmodi machinamenta vel amplectuntur mortales vel tuentur, adeoque & omni memoria ea cenſeo indigna.

§. X.

IN monſtroſarum Valentini opinionum jam inquirere cauſas, jubet à me in præſenti themate recepta methodus. Heic ſi promiſerim me oſtenſurum fore, non unam tantum, verum, plures quam maxime ei dediſſe anſam ejusmodi protrudendi floſculos, certe onus humeris ferendis haud impar credas impoſitum. Ne vero vana me effutire & jaſtantia verborum futili garrire judices, fidem

D. ſta-

statim liberare studebo. Qui acuratori
 mentis acie aliquantulum inspexerit
 erroris Valentini causas, is facile videbit
 eas duplicis esse considerationis, scilicet
remotas ac propinquas. De remota jam in
 introitu hujus capituli egi, superest tan-
 tum ut de propinquis pauca disseram.
 Aetati hujus scriptores proximi, uno
 omnes fatentur ore, stolidam viri ar-
 rogantiam, primam stravisse viam ad
 errorum abyssos, adeo enim elate se ges-
 sisse constat, ut nullius Episcoporum
 magnam sane ecclesiæ gerentium agno-
 verit curam; hinc ipse magno prorsus
 nisu Episcopatum sibi acquirere studuit;
 cujus obtinendi, cum omni excidisset
 spe (alius enim ex martyrii prærogati-
 va istius erat potitus) ab orthodoxorum
 sese cœtu ac partibus sejunxit, manifesta
 mox hæreseos susceptæ, teste Tertullia-
 na (*), prodens indicia. At si quæ-
 fieris quid subest causæ, quo minus &
 is Episcopatus honoribus possit admo-
 veri,

(*) contra Valent. cap. 4.

veri, *cum*, teste eodem Tertulliano (x),
 & ingenio poterat & eloquio ? Respondeo :
 præterquam quod studiosus erat insolentiae, etiam libidini indulgit homo ; refert quippe Damascenus eum honestæ cuidam virgini intulisse stuprum, quæ mobrem à patre tum Episcopo pii zeli pleno, communione sanctorum est ejectus, atque sic amissa omni in ecclesiam redeundi libertate, minas evomuit impudens : ἐγὼ χρίσω τὴν ἐκκλησίαν, se Schisma in illam missurum. Alteram erroris Valentini genetricem, si studium nimiumque amorem sectandi veteres Gnosticos & libidinem jurandi in verba Philosophorum, Aristotelis ac Platonis, dixerim, a veritatis tramite me aberrare haud putarem. Gnosticos quod concernit, res est evidentissima, nec aliquem, qui primis, ut ajunt, labris, dilicias historiæ tam literariæ quam ecclesiasticæ degustarit, latet, voluisse illum ejusque sequaces tanta tamque insigni gaudere

D2

re-

(x) *vid. c. l.*

rerum scientia, ut nemo unquam mortalium ad eum eruditionis gradum eventus sit, nec evehi possit; hinc quoque nomen sibi dedere à γνῶσις scientia. Quid mirum! eam enim ii scientiam vocabant, quæ nugas ipsis propinaret Platonicas; ideoque eruditissimis illi sunt Gnostici, qui Philosophiam Platoniam & pythagoricam, sive Scripturis veteris Testamenti, sive Evangelio Christi admiscunt, aut qui doctrinam in divinis literis revelatam secundum Philosophiæ Platonico-Pythagoricæ placita refingere audent, non vero potius Platonem & Pythagoram subijcere fidei decretis; Jam igitur ostendendum Valentinum Gnosticorum sequi castra: res facilis est; adest enim Epiphanius, qui apertissimis verbis, hunc in modum, de illo loquitur ac ejus asseclis (γ): *Valentiniani vocantur, etsi eo nomine dici nollent: mallent adpellari Gnostici; id enim nominis sibi affingunt.* Platonice Philosophiæ Valentinum nostrum
Ale-

(γ) Lib. I. Tom. II. heres. 33.

Alexandriæ dedisse operam, supra innui, eumque ab orthodoxa jam defecisse doctrina, ad eandem ejusque sordes ac nugas, pari modo evictum est. Quid ergo obstat, quo minus amicè mecum conspires? De Platone ejusque Philosophia ac inde fluentibus deliriis, eruditum exposuit opus Colbergius (a) qui ex professo demonstrat, Platonem omnium hæreticorum condimentarium esse. Hæc de Platone ejusque sufficient Philosophia; jam ad rostra Aristotelis festinandum: nam eliminato ejectoque Platone, omnes Scholas atque Academias Stagiritæ occupasse placita, quis ignorat? Ex quibus multas deinde ortas esse hæreses, imo & Valentino nostro ansam somniandi præbuisse, ostensurus, jam, distincta argumentorum serie, in arenam descendo. Ne vero Andabatarum heic videar dimicare modo, qua in re status controversiæ ac cardo consistat, mox indicandum erit. Non

D3

adeo

(a) de Orig. & progress. hæres. Cap. 2. § 1.

adeo veritatis meique ipsius immemor sum, ut asserere sustineam in Aristotelis Philosophia nil nisi falsa, absurda & rite philosophaturo indigna maxime, obvia esse, absit! sed digitum vel in ipsum Aristotelem ratione sua in quibusdam minus bene utentem, vel ejus sequaces Philosophiam in pessimum convertentes abusum intendo. De illo res evidens est: Nam aliud præter rationem humanam eum non agnovisse principium, passim observant eruditi, hinc quæ cum ejus *principiis, axiomatibus, definitionibus, canonibus ac præceptis* minus convenire videbantur, ut detestanda rejecit ac turpia. Certe si non hic, nescio quis tum Philosophiæ erit abusus? non enim amplius instar ancillæ munus ad nutum heræ dominantis exsequitur, in thronum quippe sedemque regiam temere profiliit. De his longe evadit clarior: quæso, dicas quo modo quaque ratione, temporibus Lombardi sententiarum istius Magistri, (longius enim retrogredi non lubet)

bet) & sequentibus disputatum est ?
 Nonne, articulos fidei probaturi, quæ-
 stionesque decisuri theologicas, rationes
 philosophicas atque auctoritates Aristo-
 telis præmisere verbo DEI & literis di-
 vinis. Sic dominum Aristotelem non
 æquis sequitur passibus Dominus Israël.
 Audias Philosophum ex recentioribus
 acutissimum (b) non me contineo, inquit,
 quin referam, quod relatu tamen impium est,
 sed ex quo dominium Philosophiæ in Theologiam
 nimis quam clare videre est. Cum ante annos
 præterpropter centum in Parisiensi Academia res
 sacre disputationis incudem subirent, ac calide
 disputarentur, quotiens ex sacris literis divinus
 allegaretur inter opponendum textus, promptum
 erat ac paratum effugium, Christianis auribus
 ac ore indignum : Spiritus Sanctus in verbo
 DEI, captui se plebejo attemperat, familiarius lo-
 quitur ac simplicius, & (borresco referrens)
 sacra litera instar nasi cerei, quovis flecti
 possunt ac traduci. Verum quotiens sacer A-
 ristotelis textus adduceretur, totiens pertur-
 bati

(b) Heerebord pag. 256.

bati omnes stare ac perculsi dispicere, veritati
 Theologica & divina, ut profanum concilia-
 rent Philosophum. Credas tum sudatum
 fuisse ac laboratum, haud aliter, quam
 si Hannibal ante portas. Audiebatur ex
 Sorbonistarum pulpitis ac personabat
 hæc vox: *Nemo Theologus evadet sine A-*
ristotele. Socinum & qui ejus hodiernum
 lingunt sputa, quis nescit eo efferre ra-
 tionem, ut subsellia occupet prima ac
 sceptræ reginæ suæ jure eripiat manibus,
 sic in Philosophia tale ponunt funda-
 mentum, quale nil nisi nocumentum
 est in Theologia gravissimum, cudunt
 dogmata, fingunt opiniones, defendunt
 sententias, quæ semina sunt & occasio-
 nes & causæ errorum. Si jam his tempo-
 ribus, tantum obtinuerit domini schola
 peripatetica, quibus artes ac studia quasi
 renasci, è tenebris in lucem prodire &
 Philosophia Aristotelica paulatim per re-
 formatores eliminari ac proscribi vide-
 bantur, quid dicendum de seculis primis,
 cum Philosophia illa magnifice floruit?

Jam

Jam ad Valentinum redeo ac audacter quidem affirmo eum inde suos mutuatum fuisse nævos. Non negaverim potuisse illum rite uti ea, sicut ex floribus & mel & venenum carpunt apes; verum hæc non fuit ejus intentio, sed potius ut illinc aculeata & contorta hauriret sophismata, ac omnibus Antesignanis sui insisteret vestigiis, quo facilius orthodoxos, cum quibus ipsi res erat, opprimeret. Hinc videre poteris quantus sit Philosophiæ abusus, quamq; detestanda effrænis illa philosophandi libertas. Vicissim heic Philosophum eundem consentientem habeo; pergit enim: *Unde quæso tot hæreses, sectæ, dissidia & opinionum in rebus theologicis monstra, ab antiquis ac recentioribus arrepta ac pertinacissime defensa? annon ex fundamentis in Philosophia male collatis? ut non male id genus Philosophi Tertulliano dicti sint Patriarchæ hereticorum. Annon ex Philosophia vane, barbaræ, inficetæ, falsæ Scholasticorum penu atque armamentario, arma in Theologiam de-*

E

pro

promunt, quibus pugnant, Pontificum adu-
latores, Lojolite ac reliqua monachorum tur-
ba, qui uti Papa, ita nec Aristotelis au-
thoritatem eripi sibi patiuntur. Annon ex
ejusdem corrupta Philosophia pharetra tela in
nos jaculantur infausi socini defensores ac
hyperaspiste. Et paucis interjectis: Tan-
tum valent Philosophorum Scholasticorum scri-
pta, nisi proba ab improbis, quæ longe maxi-
mam faciunt partem, secernantur, scilicet
multa sunt axiomata philosophica, non
ex rei veritate deducta, sed in Scholasti-
corum hominum otiosorum cerebro nata.
Ut rei veritas omnium obversetur ocu-
lis clarius, & dictis addatur pondus at-
que robur, ad auctoritates clarissimo-
rum virorum confugiam. Ipse Mega-
lander noster suis temporibus magno-
pere conquestus est fortunam peripate-
ticæ Philosophiæ secundam, & miseriam
mortalium communem nimio ejus in-
dulgentium amor; inprimis dicti istius
quod in ore omnium ac gutture versa-
batur, confidentissime veritatem infir-
mare

mare studuit, thesin é diametro pugnantem opponendo; *error est*, inquit (c), dicere: *sine Aristotele non fit Theologus; imo Theologus non fit, nisi sine Aristotele*. Verissime profecto si Aristoteles sic doceatur, honoretur & narretur, uti tempore Lutheri factum fuit. Atque utinam hodie non id fieret apud Pontificios! *Si Aristotelis & Philosophorum*, dicit quidam Theologus, *auctoritas in rebus Theologicis fuisset plus imminuta, longe felicius negotium reformationis processisset*. Quid? quod ipse Lutherus adhuc cœnobita eidem suffragatur, in epistola quadam ad Iodocum Ilennacensem scripta ex monasterio Erfordensi (d). *Ut me resolvam, inquit, ego simpliciter credo, quod impossibile sit reformari posse ecclesiam, nisi funditus scholastica Philosophia, uti nunc habetur, eradicetur & alia studia instituantur. Tibi videor non esse Logicus, nec forte sum; id autem scio, quod nullius Logicam timeo in defendenda ista sententia &c.* His similia passim invenias in scri-

D₂

ptis

(c) Tom. 1. Lat. (d) Anno 1518.

ptis ejus occurrentia, quorum non inutile fore puto verba ejus licet paulo prolixiora ex Tomo Altenburg. primo huc transcribere (e). Die Universitäten / scribit Theander, dürfften auch wohl einer guten starcken reformation, ich muß es sagen / es verdrieße wem es wil. Ist doch alles / was das Pabstthum hat eingesetzet und oridiniret, nur gerichtet auf sünde und irrthum zu mehrern. Was sind die Universitäten / wo sie nicht anders denn bißher verordnet / dann wie das Buch der Maccabæorum sagt: Gymnasia Epheborum & græcæ gloriæ, darinnen ein frey Leben geführt / wenig die Heil. Schriffe und Christlicher glaube gelehret wird / und allein der blind heidnische Meister Aristoteles regieret / auch weiter denn Christus. Hier wäre nun mein rath / das die Bücher Aristotelis Physicorum, Methaphysicæ de anima, Ethicorum, welches bißher die besten gehalten / ganz würden abgethan / mit allen andern die von natürlichen dingen sich rühmen / so doch nichts darinnen mag gelehret werden / weder von natürlichen / noch Geistlichen dingen / dazu seine meynung niemand bißher verstanden / und mit unnützer arbeit studiren, und kost so viel edler zeit und Seelen umsonst beladen gewesen sind. Ich darf

darff sagen daß ein Töpffer mehr kunst hat der
 natürlichen dinge / denn in denen Büchern ge-
 schrieben steht. Es thut mir wehe in meinem
 herten / daß der verdammte / hochmüthige / schalck-
 hafte Heyde mit seinen falschen Worten so viel der
 besten Christen verführet und genarret hat. Gott
 hat uns also mit ihm geplagt um unser sünde
 willen. Lehret doch der elende Mensch in seinen
 besten Buch de anima, daß die Seele sterblich
 sey mit dem Körper / wiewol viele mit vergeblichen
 Worten ihn haben wollen erretten / als hätten wir
 nicht die H. Schrifft / darinnen wir überreichlich
 von allen dingen gelehret werden / deren Aristor-
 teles nicht einen kleinsten geruch je empfinden hat.
 Dennoch hat der todte Heyde überwunden und
 fast unterdrückt / daß wenn ich solchen jammer be-
 dencke / nicht anders achten mag / der böse Geist
 habe das studiren herein gebracht. O nur weit /
 pergite, mit solchen Büchern von allen Christen.
 Darff mir niemand auflegen / ich rede zu viel oder
 verwerffe / daß ich nicht wiße. Lieber freund / ich
 weiß wol / was ich rede. Aristoteles ist mir wol
 bekant / ich habe ihn auch gelesen und gehört mit
 mehreren verstand / dann S. Thomas oder Scotus,
 daß ich mich ohne hoffart rühmen und wo es noth
 ist / wol beweisen kan. Idem fere judicium
 esse quoque reliquorum tam Theologo-

rum quam nostri temporis Philosophorum de Aristotele ejusque Philosophia, ex scriptis eorum, quæ publicam videre lucem, in aprico est. Quam misere autem multorum ingenia imo & animas perdidit Philosophia Aristotelica in primis seculis, cum non Valentinus tantum, sed alii etiam florere fanatici, loquuntur ecclesiastici Annales, & sane Eusebius elegans Scriptor, Aristotelicos in rebus Theologicis disputantes, nativo suo egregie depingit colore. verba ejus hunc fundunt sonum: *Sacras scripturas audacter depravarunt, veteris fidei canonem abrogarunt, Christum ignorarunt, neque quid sacra & divina litera de illo dicant, conqui-
siverunt, sed quanam syllogismi figura ad su-
am impietatem confirmandam reperiretur
studiose indagarunt. Quod si quisquam illis
forte aliquod divini eloquii testimonium pro-
ferat, querunt, utrum conjunctam aut
disjunctam syllogismi figuram possit efficere.*
Licet vel hinc cuivis pateat, quam ve-
rissima sit nostra, de erroribus Valen-
tini

tini ex Peripatetica profluentibus Philo-
 sophia, sententia; attamen ne quicquam,
 quod ad justam veramq; rei perceptio-
 nem requiritur, desit, age! inquiramus,
 num quoq; exemplis constet alios, præ-
 ter nostrum, duce Aristotele, deceptos
 esse. Qui aliquid in historia norit litera-
 ria certe & nomen Johannis Gramma-
 tici sibi in memoriam revocabit, qui a-
 lias Philoponus dicebatur, Philosophus
 Peripateticus magnæ celebritatis. Istum
 alios gravissimos in Theologia fovit er-
 rores, tum novæ quoque hæreseos ex-
 stitit auctor, cujus asseclæ dicti sunt
Tritheite. Juvat hæreseos occasionem bre-
 viter ex Leontio Byzantino paulo accu-
 ratius recensere, ut inde manifestum
 fiet, ab Aristotele illum deceptum ac in
 hunc præcipitatum errorem fuisse. Di-
 sputabat *Johannes* cum orthodoxis, qui
 cum graviter eum urgerent, eo demen-
 tiæ provectus est, ut tres in divinitate
 naturas, sicut tres hypostases esse asse-
 ruerit; ita enim rationes subducebat Phi-
 loponus si duæ in CHRISTO sunt naturæ,
 se-

sequitur duas in eodem esse hypostascs. Respondebant orthodoxi, non recte ita colligi, cum natura & hypostasis non omnino sunt unum & idem, alioquin tres fore in divinitate naturas quemadmodum hypostascs. Sed reponebat Philoponus, naturam & hypostasim unum idemque esse. Addit porro Leontius hausisse Philoponum errorem ex Philosophia Aristotelica, ubi docetur individuum & particulares esse substantias & unam communem; hinc & Philoponum tres particulares esse in Trinitate substantias & unam communem. Vastissimus sane heic mihi sese aperiret exspatiandi campus; ubi differendi esset venia de Themistio auctore agnoëtarum, Arabum Philosophorum impietate, erroribus Roscelini, Abælardi, Arnaldi Brixienfis, Gilberti Porretani, Almarici, Davidis de Dinanto, Joachimi Abbatis, & aliorum quamplurimorum, qui omnes Aristotelem sectati sunt, ast, ut antea dixi, verat id temporis arcta nimis ratio. (f)

He-

(f) *conf. Observat. selectas ad rem literariam.*

Hesiodum Poëtam, ubi Musarum sacris
 Valentinus noster operabatur, ingenii
 laudibus & carminum dulcedine floru-
 isse, ex supra adductis liquet, cujus avi-
 de delectatus nãniis imprudens, Poëtæ
 capitur errore; ut pari eum commen-
 torum accusemus jure, quo olim
 Hesiodum fabularum auctorem dixit
 Quintilianus. Res meridiana luce clarior,
 Theogoniam, ut dicitur, Poëtæ hujus,
 ansam Nostro barbære philosophandi
 præbuisse, is quippe qui vel sernel mecum
 labores hosce poëticos evoluit, ultro fa-
 tebitur, Triginta Valentini Æones hinc
 natos esse: non enim obscure insinuat
 Poëta has Deorum generationes, qua
 ratione invicem producti sunt, verum
 adeo distincte atque perspicue, ut vel
 aliquot tantum perlectis paginis, totidem
 Hesiodi præceptoris ac discipuli Valen-
 tini Deorum deprehendes choro. Un-
 de colligo, amore propalandi Platonis,
 Aristotelis & Hesiodi absurda, cum E-
 pilcopatum obtinere nequit, Nostrium
 F. sic,

fic, more eorum, qui ad infimos scholæ pulveres damnati videntur, delirasse.

§. XI.

QVanquam sic manifesta veritatis luce convicti sumus, Valentinum cum affectis tot opinionum introduxisse monstra; mirum tamen quod audeat Gothofredus Arnoldus, scriptor Historiæ Ecclesiasticæ novus, viri tantæ stoliditatis partes tueri, consarcinando non ejus solum, verum omnium fanaticismo deditorum, Apologiam. Ne autem hypothesium suarum novitate nos decipiat, judicium B. Episcopi Norrmanni, Theologi ac Polyhistoris desideratissimi, de hoc Arnolde, huic subjungam capiti: *Ne operculum, sonant verba ejus, hujus sectæ deesse videatur* (locutus est in Antecedentibus de secta novatorum, quæ vulgo pietistica appellatur) *in lucem producendus est Crispinus ille Gothofredus Arnoldus, sæpius ad hasca partes vocan-*

candus, qui, si eruditionem spectes, luculenta elogia meretur in iis quæ ad πολυμα-
 διαν faciunt. Inusitata est ei industria &
 singularis felicitas in ignotis antea monumen-
 tis indagandis, quorum in publico nulla an-
 tea notitia fuit. Deplorandum vero est illum
 eam ingressum esse viam, quam non probare
 possumus. Opus ejus Ecclesiasticum notum est
 duobus voluminibus in folio editum 1699 &
 1700. Institutum operis credo vos ex fama
 antea accepisse. Sed nihil attinet de persona
 plura dicere. Hoc autem tangendum mihi
 est, quod ea hæresi laboret, non esse jure di-
 vino, ut Scholasticis titulis utantur Christiani.
 Hic Arnoldus erat historiarum Professor in
 Academia Giessensi, sed professione sua, ra-
 tionibus suis in lucem editis, se abdicavit,
 affirmans se non posse hoc munus bona cum
 conscientia obire. Maxime hoc crepat, quod
 tam multa peccentur in scholis & Academiis,
 imprimis uti modo dicebamus, quod Magistros
 atque Doctores creent contra verba Christi,
 non una in loco jubentis, ne Magistri appelle-
 mur Math. 23. Ceterum in hunc lapidem non
 ille solus impingit, sed etiam Anabaptista:

Quakeri & Calviniani antiquiores hisce
 titulis abstinere, sed eos deinde recentio-
 res admiserunt. Carolstadius, titulo Do-
 ctoris repudiato, voluit adpellari *Der*
Nachtbar Andreas, seu *Vicinus Andreas*;
 dicebat enim se in Inauguratione Docto-
 rum contra conscientiam fecisse, & idcirco
 promississe nunquam se amplius Promotorem
 futurum. Verum respondemus: si non jus sit
 adpellare Doctores & Magistros, nemo quo-
 que tum adpellandus est nomine Patris, quia
 hoc etiam Christus prohibet. Sed Christus hac
 prohibitione non respicit ad frugalem usum ti-
 tulorum, sed abusum; DEUS enim est ordinis
 DEUS, ideoque vult Ordines esse in Ecclesia.
 Ceterum Arnoldus non videri vult is, qui in
 universum titulos damnet, sed abusum eorum,
 scilicet quod per ambitum honores ambiantur,
 obtineantur & gerantur. Rursus culpatur hoc,
 quod Professio Academica sit mercenaria, &
 Professores nihil gratis faciant, sed merce-
 dem a Discipulis exigant, & alia satis fri-
 vola. Proinde, ne conscientiam suam aggra-
 varet, vitam privatam agere maluit. Ra-
 tio autem scriptiois ejus haec est, quod velit
 sine

sine aliquo affectu Historiam Ecclesiasticam tractare. Nulla enim, inquit, Historie Ecclesiastica scripta ab ullo hominum, quibuscunque ille partibus addictus fuerit, ita pertractata esse, quin in genuinam scribendi rationem impingant, debent enim ita comparati esse scriptores, ut exuant omnes affectus: sed id jam videre licet in omnibus sectis, quod suus quisque præconceptas suas opiniones sequantur, sua castra commendent, & aliorum perstringant. Pollicetur autem se longe aliam viam ingressurum. Titulus libri quem edidit, hic est: Kirchen und Lether historie von anfang Christi biß an jahr 1688. Contextit itaque, prout ex titulo patet, historiam non modo Orthodoxorum, sed etiam heterodoxorum. Lucas quidem Osiander in Epitome ad Centurias Magdeburgenses eandem rem aggressus fuit, sed dissimili plane modo. Ostendit tantum in quibus rebus heretici contra Orthodoxiam peccarunt. Sed Arnoldus ita comparat Orthodoxos & Hereticos, ut Orthodoxi sunt illi Heretici, & Heretici Orthodoxi, heresiumque patrocini in se suscipiat, & omnium hereticorum apologiam scribat.

Imprimis hac ratione illam apologiam instituit, quod heretici damnati sunt in Synodis ab Orthodoxis indictis, in quibus nulla eis partes demandatae sunt. Ceterum si hereticis jus fuisset concessum habendi concilia œcumenica, non meliorem Orthodoxorum partem futuram esse. Sed recte loquitur Arnoldus: Ab Ariamis in seculo IV. multoties damnati sumus. Heretici enim non eo stultitiæ progrediuntur, ut se ipsos damnent. Pergit autem Arnoldus dicendo: Nos, quicquid de antiquioribus Hereticis scitur, id tantum Orthodoxis nostris Theologis debere, cum quibus res ita est comparata, ac cum Livio, qui Romanos semper in prælio victores facit. Sic quoque faciunt nostri homines, hereticorum causam deprimunt, nostram vero extollunt. Ad hæc fuisse nostros homines iracundos, leves & affectibus suis indulgentes (imo Patres Nicænos appellat asinos) ut rationibus cedere noluerint. Si vero cum doctissimo Ario & Samosateno disputationibus congressi fuissent, victores non exstissent. Quicquid itaque Arnoldus colligere potest ad hanc rem demonstrandam ex
anti-

antiquâ & recenti historia, id facit & nulli
opera parcat: quod commendari potest, id
ruspatur: vela dat eloquentia, & ex musca fa-
cit elephantum: adeo deditus est laudibus
haereticorum. Rursus cum ad Orthodoxos
deveniatur, eos taxat, quod haereticis, lon-
ge se melioribus, infesti, omni nisu incubue-
rint, quomodo eos male audire facerent. Di-
cit quoque eandem fabulam hodie agi ac olim;
sic enim discedentes tractamus ut vitia eo-
rum veneremur, majora ea, quam revera
sunt, faciamus, & laudes taccamus. Non con-
cordiam fovemus sed lites & dissensiones, o-
mnes excludendo qui non nobiscum sentiunt.
Haec sunt hypotheses Arnoldi, quem jam mis-
sam facimus. Et paucis interjectis.

Sequitur jam, ut pauca dicamus de Histo-
ria Ecclesiastica scriptore, Gotthofredo Arnoldo,
qui videtur plus damni illaturus, quam cetera
omnia scripta, namque uti novus, ita cupi-
dius legitur, imprimis cum historice scripse-
rit. Sic novimus factum ab initio hujus se-
culi in ecclesia Pontificia, dum Caesar Baro-
nius historico suo scripto, plura damna Eccle-
siae

sic intulit, quam Robertus unquam Bellarminus, qui quidem docte scripserat, sed spinosior & magis controversius deditus est. Verum Baronius historias contexit, & omnes animos ad se traxit, usus ea obscuritate, ut quorsum tendat, nisi solertissimi quique Lectores observaverint. Fatetur se nihil aliud velle, quam historiam ecclesiasticam ex omnibus Bibliothecis tractare, ut res etiam primo intuitu videbatur, sed Scaliger & Causabonus, pro ingenii eorum dexteritate, observarunt illum aliud agere, & hoc scripto tractare, diverso plane modo quam Bellarminum, nimirum ostendere eandem doctrinam, quæ jam apud Pontificios regnat, per omne tempus in Ecclesiis obtinuisse. Sic etiam Arnoldus agit, & fatetur se non descendere in castra disputantium, sed libero animo veritatem historicam sequi, & uti res est, agere. Verum an hoc præstet, versatus paululum facile reperire potest, dum Orthodoxas negotium faceffit, & hereticos tuetur omnes.

CA-

CAPUT POSTERIUS,

QUÆ AD PHILOLOGICAM THEMATIS TRACTATIONEM SPECTANT, TRADENS.

CONSPECTUS.

§. 1. Modernorum Novatorum de Æonibus recensabit errores. §. 2. Etymologiam vocis <i>ἄων</i> tractabit. §. 3. Varios significandi modos enumerabit, ac in classes duas distinguet.	§. 4. Classsem priorem, adducet, §. 5. Posteriozem exponet. §. 6. Novatorum cum His conferet. §. 7. In causas erroris hujus inquirat.

§. I.

Quanta veterum nascente Christianorum Ecclesia fuere Schismata, quique de Æonibus errores, qua debui, recensui brevitate, jam eorum, qui nostra hac ætate, si non similia plane, saltim æque absurda, ac, si fingendi libidinem respicias, haud dissona adponunt, per-

G

strin-

stringendæ sunt opiniones. In clarissima
versatur luce Peterlenii, Superintendenten-
tis olim Lüneburgensis, *de Restitutione o-*
mnium, sententia; edito quippe libro, cui
titulum præfigens: *μυστήριον ἀποκατάστα-*
σεως πάντων, summo labore evincere co-
natur, ipsos genios, seu Angelos lapsos,
qui in locum, quovis angorū ac crucia-
tuum genere horrendum, semet proprio
nutu dedere præcipites, peracto quasi
rerum circulo, certisque ad finem per-
ductis Æonibus, h. e. millies mille secu-
lis, ad pristinæ dignitatis fastigium re-
dituros fore, atque adeo, ut nunquam
amplius, facta semel ex tetrīs istis vin-
culis solutione, suas per sentiscant pœnas.
Vah! quanta præfractæ mentis acu-
mina!

Totius ab ipso consarcinati operis
σύνολος, ut cujusvis Lectoris pii subijcia-
tur oculis, contenta ejus breviter recen-
sebo. Volumen in tres dispelcitur par-
tes: *prima* basin seu fundamentum hujus
ἀποκατάστασεως in divini spiritus oraculo;
Act: 3; 21, ponit, variisque ex veteri fœ-
de-

dere additis testimoniis, inquit, num Origines aliique Veterum parem ipsi habuerint animum? quod rationibus multis ostendendo tuetur, ideoque eos insigni mactat encomio. In *parte secunda* responsione excipit Consummatissimorum Rostochiensium Theologorum scripta, quibus hoc iniquitatis monstrum primum in lucem protractū est; Doctoris puta Fechtii programma Academicum, nec non D. Grapii dissertationem Inauguralem, eaque demoliri, ac qua animi utitur vehementia, confutare studet maxime. David Joris, qui easdem olim inflavit temeritatis tibias, consortio intertur sanctorum. *Tertia* denique pars operosam refutationem instituit Magnifici, ac supra jam non satis laudati Itrigii dissertationis Inauguralis, de *Æterno Evangelio*; quo autem id fiat successu, quamque feliciter, Lector cordatus, collatis inter se horum virorum laboribus, facile judicabit. Præterea liber sapientiæ in Canonem recipitur. Totum tandem

dē volumē explicatione loci classici, Heb. ii; 16. ac subjunctis, brevi quadam fidei confessione, & Georgii Pauli Æterni Evangelio, absolvitur. Exceptis autem his insulsis rumoribus, sequentia absurda ibi notabis: *Neminem adhuc impiorum ad infernalīa pervenisse loca. Diabolos, omnesque eorum adjudicatos cœtui, posse pœnitentiam agere ac salutem consequi. Nos summam in Christianismo attingere perfectionem, adeo ut amplius in hocce mortalium curriculo peccatorum labe ac maculis haud contaminetur vita nostra. Oracula sacra, Esa. 38:18. & Cap. 64. 24. Matth. 7. 14. in pessimum detorquentur sensum, inde ut Evangelio ejus Æterno robur addatur atque pondus. Davidem in summa mentis desperatione, contra omnem veritatem, conscripsisse Psalmi sexti versum sextum. Christum pro Diabolis quoque passum fuisse. Dari loca duo media Cœlum inter atque infernum. Malum non posse in æternum durare. Voluntati DEI dissonum debere tandem desinere. Communem Orthodoxorum sententiam cum divina misericordia, ejusque profundissima erga crea-*

*creaturas caritate, non concordare. Peccata temporalia non aternas mereri pœnas. DEUM non posse a se conditas creaturas sempiterno odio prosequi: Non esse credibile tam paucos piorum Salvare. Fini ultimo, qui amor ac gloria DEI est, hæc omnia contrariari. Ad has firmandas hypotheses, sine omni ratione, adducuntur Spriritus Sancti oracula magno numero e. g. Act. 3: 21. 1 Cor. 15: 22 - 28. 1. Pet. 3: 19, 20. Hof. 13: 14. Zach. 9: 11, 12. Math. 15: 25, 26. Math. 18: 32. Luc. 16: 9. Luc. 11: 21, 22. Esa. 49: 25. 1. Pet. 4: 6, Rom. 5: 14 - 21. Eph. 1: 10. Col. 1: 19, 20. Phil. 1: 9, 10, 11. 1. Joh. 3: 8. Marc. 16: 15. Quis non visis ac auditis his exhorrescat? certe effato Augustini quemvis Christianum accessurum spero: *Quis Catholicus Christianus, inquit, vel doctus vel indoctus non vehementer exhorreat eam quam dicit purgationem malorum (a).* Imo quam maxime horrorem cuivis sano debet istud dogma incutere, quis enim tam stupidus, ut nesciat eo ipso viam ad Atheismi ac securitatis ædes*

G3

iri

(a) *Heresi 43. ad 2. V. D.*

ri stratum. Quæ via quæque ædes tanto majori cum studio sunt evitandæ quanto certiores sumus Tartari istius principem velle nos hæc sub pietatis ac doctrinæ specie seducere ac invitare. Hinc etiam Gregorius Magnus, Episcopus quondam Romanensis, egregie in hanc rem disserit (b) *Antiquus ille persuasor, in membris suis, h. e. in mentibus iniquorum futuras pœnas quasi certo fine determinat, ut eorum culpas sine termino corruptionis extendat, & eo magis hic peccata non finiunt, quo istic affirmant peccatorum supplicia finiendâ. Sunt enim nunc etiam, qui idcirco peccatis suis ponere finem negligunt, quia habere quandoque finem futura supra se judicia suspicantur; Quibus breviter respondemus: Si quandoque finiendâ sunt supplicia reproborum, quandoque finiendâ sunt ergo & gaudia beatorum. Hinc ut veritas in lucem prodeat, ac tenebræ, misericordiæ hujus Doctoris, dispellantur, pollicitus sum in hoc capite inquisitionem instituturum*

(b) Lib. 34. Mor. Cap. 16.

rum me, num in vocis *αἰών* significatu, prout variis in divinarum literarum locis, & novo imprimis fœdere occurrit, Novatoris opinio aliquid habeat præsidii ac fundaminis.

§. II.

NAtales vocis *αἰών* jam recensere, jubet illa in plerisque eruditorum Scholis recepta disputandi methodus. Originem autem ejus investigaturo, ultro patet, vocem simplicem esse, nec aliquos agnoscere majores; dicitur itaq; *αἰών*, h. e. *Seculum, ævum, æternitas, perpetuitas*, quasi *αἰεὶ ὧν* semper existens, quod ut initium non habuit, sic omni carebit fine. Præter hoc, qui uberio-rem commentationem volunt, videant in Lexicis, ego in re notissima, ac cui-
vis literato homini obvia, horam & chartam perdere nolo.

§. III.

UT modo proluxa Natalium 7^æ vocis *αἰών* celebratione superfedere coge-
bar, sic varios ejus significatus, ac, quas ob-

obtinet acceptiones, literis me prodere
& consignare, adstringit idem ille, cu-
jus mentionem injeci, literatorum dis-
ferendi modus. Notanter dixi *varios*
significatus : quemvis enim, qui vo-
cem tam in Novo Jesu Christi Testa-
mento, quam profanorum scriptorum
libris sibi obviam habuerit, asserturum
confido, hanc significandi sua vi latif-
sime diffusam patere, modo enim *ab-*
solutam insinuat æternitatem, modo *re-*
latam, idque modis variis; nonnunquam
perpetuitatem denotat, quæ ἀναλογικῶς
est quasi *æternitas*; jam *pro tempore* ac
duratione hujus mundi, *vita*, seu *duratio-*
ne vite, jam *pro æterna* illa post mor-
tem *duratione* accipitur, ac passim in sa-
cra scriptura usurpatur. Ut vero distincte
singula proponantur, ac suo compareant
ordine, ex literis divinis, quæ ad præ-
sentis materie illustrationem condu-
cunt, colligam, observaturus summa
cura ac studio ut confusionis ac per-
versi ordinis labyrinthos evitem, quos
effugere tum maxime crediderim,
fi;

si omnes acceptiones, in duas distinctas classes, hac ratione observaverim.

§. IV.

Classis prioris hoc opus hicque labor erit præcipuus, primum illum significationis modum expendere atque examinare; quæ quoque in antecessum juste observat, quod æternitas interdum *Ante* certum quoddam instans tempus, interdum *Post* computetur. Cum *Ante* id fiat, computatio suum, retro ab omni æternitate, sortitur initium, idque in numero utroque tam singulari quam plurali; ut cum dicitur ἀπ' αἰώνος, denotatur eo ipso continua quædam à primo, si quod concipi posset, æternitatis momento hucusque continuatio, Act: 15: 18: & in plurali ἀπο τῶν αἰώνων Col: 1: 26: Eph: 3: 9: Eph. 3: 4: ubi verba sic sonant: καὶ ἀπὸ τῶν αἰώνων, h: e: secundum propositum ejus æternum, seu ab æterno factum. *Post* autem, cum hic obtinet loquendi modus: εἰς τὸν αἰῶνα in æternum; εἰς τὸν αἰῶνα ἡ αἰώνος; εἰς

τῆς αἰῶνος τῶν αἰώνων, εἰς τῆς αἰῶνας, cui
 æternitas non *retro* tantum, verum etiam
post computata includitur, ut ex loco Act:
 15: 18. modo adducto, liquet. Quibus
 observatis, prima *æternitatis* acceptio
 statim nobis innotescit, scilicet illam &
Absolutam esse & Relatam. *Absolute* dum
 occurrit, eam denotat *æternitatem*, quæ
 initium nunquam habuit, nec habitura
 erit. Hac ratione soli DEO ejusque at-
 tributis essentialibus, e.g: *veritati, bo-*
nitati, justitiæ, misericordiæ & omnipotentie
 competit, nec non singulis tribus Per-
 sonis, earumque operibus ad intra; imo
 & gloriæ humanitati Christi collatæ.
 Licet ultro fateri necessum habeamus,
 gloriam illam in tempore humanitati
 esse communicatam, quoniam Filius
 DEI humanum corpus in temporis ple-
 nitudine assumpsit, hoc tamen extra con-
 troversiam manet eandem, eandem ei
 collatam esse gloriam, cujus una cum
 Patre ab æterno particeps fuit, quod
 cuivis ex Cap: Joh: 17: 5: obvium est, ubi
 Salvator, Patrem vult exorare, ut se-
 cun-

cundum humanitatem suam ea ipsum glorificet δόξη, quam habuit a quod ipsum, πρὸ τοῦ κόσμου ἔντα. *Relate* vero dum accipitur, insinuat *æternitatem*, quæ quidem initium habuit, verum fine destituitur. Hac ratione tribuitur Angelis, animabus hominum & corporibus eorum post resurrectionem, non piorum tantum, sed impiorum quoque. Porro absolutam illam ac nullis limitibus circumdatam æternitatem, quomodo divinis attributis ac Christo Θεανθρώπῳ competere dicunt nostri Theologi, non juvat exponere, labor quippe esset ab instituto meo alienus, & vel parum vel omnino nihil fœnerans lucis. Eos autem, qui amore ac studio tenentur tantas degustare delicias, Erasmus Schmi- dius, quondam Germanorum decus, in annotationibus suis in N: Testamen- tum sufficienter docebit.

§. V.

Priorem posterior excipit classis, quæ, quantum ingenii sinunt vires, reli- quas exhibebit vocis αἰων significatione-

nes, initium capiendo à secunda, quæ quasi ἀναλογικῶς est *eternitas*, & *perpetuitatem* hoc sub formali ac considerationis modo tractat, ut quoad initium ac finem extendi haud queat, sed a subiecti sui existentia & duratione omnino dependeat eique sit adæquata. De hac *perpetuitate*, cum qua aliquid sine interruptione manere vel non manere potest, evidentissimum deprehendimus in novo fœdere exemplum: 2 Cor: 9: 9: ἡ δικαιοσύνη αὐτῆς (loquitur Apostolus cum Davide ex Psal: 112: 9: de homine pio) μένει εἰς τὸν αἰῶνα, h:e: quamdiu vivit justus, justitiam exercet; quanquam & hoc de *eternitate* relata possit accipi, ut sensus tum sit: *fructum justitiæ percipiet in æternum*. Describitur hæc *perpetuitas* talis, intra quam aliquid plane non & ne semel quidem fieri debet, quod patet ex Math: 21: 19: Marc: 11: 14: ubi de arbore agitur arefacta, quæ minarum Servatoris vim statim sentiebat: μηκέτι ἐκ σῆ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα. Tertio tempus & *durationem* hujus mundi (in singulari & plu-

plurali) denotat, quatenus æternitati
& *absolute* & *relate* opponitur, sic Luc:
1: 70: sermo est de Prophetis sanctis,
quod Dominus locutus sit per os eorum
ἀπ' αἰῶνος, h: e: ab initio mundi, vel à
quocunque alio temporis articulo, as-
sumpto termino usque ad finem mundi.

Quarti significatus fundamenta, partim
sacra pagina, partim scriptores pro-
fani, tam Græci quam Latini tradunt.
Ipse Paulus in Epistola ad Titum Cap:
2: 12: voce hac pro *vita*, *tempore* & *du-
ratione vite humane* utitur; verba in dicto
loco sic jacent: ἵνα σωφρότως καὶ δικαίως,
καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι. Lati-
nos scriptores quod attinet, ævum pe-
nes eos in pari occurrit significatu, cu-
jus rei testis est Statius (c) cui *adum per-
dere*, idem est ac *vitam amittere*, seti *finire*.
Græcis similis est loquendi modus; ca-
nenti Hesiodo γλυκερῆς αἰῶνος ἀμετρίης, *vita*
privare, Respondet Herodotus, τελευτήσαι
τὸν αἰῶνα, *vitam finisse*. *Quinta* αἰὼν ac-

H₃

ac-

(c) Lib. 5, Thebaidos.

acceptio, *durationem post hanc vitam huncq̃ mundum insinuat, nunquam terminandam*, sic Math:12:32: ὁ μέλλων αἰών distinguitur ab αἰῶνι 787ω, conf: Marc: 10:30: Luc:18:30: Eph:2:7:Heb:6:5: singula allata oracula, nil nisi futuri seculi, tam beatorum, seu in cœlo gaudentium, quam impiorum in horrendis inferorum ædibus, omni mœroris genere affectorum, perpetuam durationem loquuntur, ac firmissime αἰῶνος μέλλοντος existentiam, ejusque nullis limitibus terminandam *perpetuitatem asserunt*; frustra ergo tentat Novator, lucis perpetuæ olores in libertatem primigeniam vindicare. Solet etiam αἰών apud Poëtas græcos usurpari pro *anima humana*, uti ex Euripide citat D: Schmidius; ἀπέπνευσεν αἰῶνα, *efflavit animam*, quod *sextum* vocis significatum prodit. In Commentariis B:Patris Hieronymi in Prophetæ Ezechielis Cap: 26: adhuc *septima* αἰών occurrit acceptio, ibi enim per αἰών certum intelligitur tempus, quod septuaginta annorum decursu finitur, adeo ut αἰῶν ipsi sint septuaginta anni. Osta-

Octavum porro si desideraveris significationis modum, ipse Spiritus DEI istum tradet, ostendendo per αἰών etiam indigitari *res mundanas quasvis, sive sint anima, sive corporis, sive fortune, sive politica externa, sive etiam totius status hujus mundi,* quatenus sub regno Diaboli est. *Anima,* seu mentis nondum regeneratae exemplum sistitur 1: Cor: 1: 20: πᾶς σοφὸς πᾶς γραμματεὺς, πᾶς συζητητής τῷ αἰῶνι τῷ ἔτι; *Corporis* vero Rom: 12: 1: 2; ubi Romanam gentem hortatur Apostolus, ne voluptatibus ac carnis indulgeat concupiscentiis: μὴ συζημεῖτε τοῖς αἰῶνι τῷ ἔτι. *Fortuna* autem, Δημᾶς γάρ με ἐγκατέλιπεν, ἀγαπήσας τὸν ὄντα αἰῶνα, loquitur idem Apostolus 2 Tim: 4: 10: plura hujus rei testimonia invenies in historia Evangelica: Math: 13: 22: Marc: 4: 19: Luc: 16: 8: & 20: 32: Quod *Politica externa* etiam res heic sub αἰῶνι intelligantur, ostendit rursum idem gentium Doctor 1: Cor: 2: 6: 8: σοφίαν δὲ λαλῶμεν ἐν τοῖς τελείοις, σοφίαν δὲ ἡ τῷ αἰῶνι τέτις, ἡ δὲ τῶν ἀρχόντων τῷ αἰῶνι τέτις τῶν καθαρῶν.

cont.

conf.v.8. *Et Status quoque totius hujus mundi, quatenus sub regno diaboli est.* 2. Cor. 4. 4. Eph. 2.2. Eph. 6.12. Gal. 1.4. *Nonam demum ex Heb. 1.2. addo acceptionem, ut nimirum tempus, seu temporum denotet successionem: Sicenim sonant verba:* ὃν ἔθηκε πληρονόμον πάντων, δι' ἧ καὶ τὰς αἰῶνας ἐποίησεν. Ubi αἰῶνας pro tempore accipi in aprico est, ni forte & hic, ut in significato subsequenti, velis intelligere mundum ipsum. Interim in dicto loco tempus insinuare Apostolum, haud obscure colligo; quandoquidem αἰῶν, ut in septima vidimus acceptione, definitum, puta septuaginta annorum, tempus prodat; hinc etiam factum arbitror, ut in plurali sæpius quam singulari vox illa occurrat, sicut 1. Tim. 1.17. fieriprehendimus, ubi βασιλεὺς τῶν αἰώνων. Salvator adpellatur, hoc est, non unius spatii, septuaginta scil. annorum, sed plurium, imo omnium, & per consequens æternitatis; atque hac ratione dicitur εἰς αἰῶνας αἰώνων in æternum rex manere. Si jam αἰῶν, seu spatium septuaginta annorum com-

computaretur, esset unus αἰὼν αἰώνων, si
 vero αἰὼν αἰώνων iterum septuagies com-
 putaretur, fieret αἰὼν αἰώνων τῶν αἰώνων &
 ita porro in infinitum progrediendo.
Decima deniq; significatione obvi-
 etiam Apostolus, Hebræos suos alloquens
 cap. II. 3. πῶς νοῶμεν καὶ ἡγήσασθαι τὰς αἰ-
 ῶνας ῥήματι Θεῷ, quo ipso digitum quasi in
 hunc mundum aspectabilem intendit, in
 quo vivimus; qui intra limites termi-
 nosq; suos in sinu nos fovit, ac intra sex
 dierum spatium à DEO Optimo Maximo
 conditus ac ornatus est: in hunc, dico,
 mundum, quem æternum esse olim ex
 hypothese sua pronunciavit Stagirita. Sic
 varios τῶν αἰώνων significatus, quos recensere
 & sacra pagina & profanorum aucto-
 rum scripta ansam dedere, levi prorsus
 penicillo examinatos, in impolita hac
 opella jamprehendis; in quibus ta-
 men inquirendis, mirum quantum sub-
 sidii mihi nobilis iste commentarius
 Schmidianus subministravit: quod lu-
 bens fateor:

§. VI.

JAM, Lector Cordate, cum adversario in arenam descendendum est, ubi pie & modeste, canitiei ejus sua relicta reverentia, cum eo certabimus; statum igitur formaturi controversiæ, thesin adornamus talem: *Vocis αἰωνῶν varia in scripturis occurrentes acceptiones, diabolis ac damnatis ex πᾶσιν eorum horrendo nullā pollicentur liberationem.* Agathophilū & Philaletham, quos in opere suo mutuis introducit colloquiis Novator, id asserere in comperto est. Itaque ad tela ejus excipienda, scutum atque arma, age, ex divinis inquiramus castris. *Relatam perpetuitatem* pœnis damnatorum denegare, mirum quod audet, utpote cum ne unicum quidem ex literis sacris poterit ostendere suæ opinioni faventem locum, certe nullum oraculorum, in introitu hujus Cap. adductorum, id insinuare omnes videmus. Ut rite ergo disputantium mos & animus nos maneat, astus ejus machinamenta eo demoliri nobis cura erit, quod tan-

tanti momenti ac roboris contrarium, ex eodem deducamus fundamento ac principio, ut veritas, ab hoc scriptore tot tantisque obscurata tenebris, constet ac prodeat in lucem. *Relata Æternitas*, quæ initium quidem habuit, at fine carebit, tribuitur Angelis, tam bonis quam malis, quin &, ut supra innuimus, animabus hominum, imo eorum quoque corporibus, non beatorum solum, sed etiam damnatorum. De beatis jam nolo disputare, nec de iis controvertitur; de damnatis autem, qui vel homines sunt vel Angeli, sequentia videamus S. Sancti testimonia: Marc. 3: 29. Apoc. 14. 11 & cap. 19: 3; in quibus de futuro seculo & pœnis damnatorum æternum duraturis agitur, conf. loc. parall. Esai 34: 10. Singularem prorsus meretur observationem, in dictis oraculis loquendi modus: *ἐἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰώνων*, quas voces in N. Test. de futuro mundo nunquam usurpari, nisi quando tempora seu secula donotant infinita, dudum evicit D. Seb. Schmid. (d).

Vides ergo Agathophili & Philalethæ colloquia ficta & confabulationes temerarias, in quibus nil nisi absurdas consequentias mirari convenit. Dicta sacra ab adversario allata, tantum abest, ut damnatis liberationem promittant, ut potius servitutis ac horrorem infernalium denuncient perpetuam durationem. Præterea vox αἰών, uti ex acceptione ejus liquet *sexta*, seculum significat futurū, quippe notissimum est Salvatorem Math; 12; 32; istud à præsentī distinguere. Si jam αἰών tempus denotat futurum, & quidem seculi futuri tempora infinita, sequitur pœnam damnatorum, manentibus istis seculis infinitis, duraturam, ratio est: quia hæc pœna eorum, pari modo ac tempora istius seculi, à Spiritu DEI describitur. Unde errorum fordibus sese maculant confabulantes, quas si abstergere velint, ostendant ex aliis N. T. locis, vocem illam non denotare seculum futurum ejusque tempora infinita, & cum sermo est de pœnis damnatorum, non insinuare

cruciatus termino ac fine destitutos. Interim valeat Agathophilus, cum sua Philaletha.

§. VII.

HAC effreni & licentia & in excogitandis absurdissimis Usus est audacia Agathophilus cum sua Philaletha. *DEUS misericordiae abundans divitiis, illuminet tanti olim Doctoris oculos, ut his tenebris caecisque nubibus dissipatis, rivulorum urbis divinae dulcedinem in corde sentiat!* Historiam Ecclesiasticam perfunctoria tantum opera semel qui pervolverit, sordidissimi dogmatis causas sine omni inveniet difficultate. Non hodie primum ex scriptis *Origenianorum & Anabaptistarum* evictum est, turbas eos olim hoc dogmate in ecclesia excitasse, verum antiquissimum hoc Theologorum est inventum; crambem igitur bis coctam, quod ajunt, Ecclesiae obtrudere, signum insolentiae ac inquieti animi est luculentissimum. Poireti quoque amore ac Burnetii Philotophorum, eum

horrenda hæc opinionum monstra introduxisse largimur, nam hos, moderni Novatores non amant solum, sed dogmata etiam eorum tuentur. *Origenianæ & Anabaptistæ* quod attinet, luce meridiana clarius est, eos his errorum barathris involutos esse. De illis, qui nomen suum, non ab Origene, Adamantino alias dicto ac scriptis claro, adepti sunt, testatur Augustinus, citante Fridemanno Bechmanno (e) quod decuerint pœnas improborum, imo ipsorum diabolorum, quæ alias in scriptura eterna dicuntur, habituras esse finem. De his vero ex Gastio (f) colligimus dixisse eos, futurum esse ut diaboli ac impii liberentur: quam ob causam in Augustanæ confess: Art: septimo decimo damnantur. Dictos Philosophos si respicias, parem & animum & calatium habent. Poiret enim in oeconomia divina idem urget. Burpetium qui viderit, de nova terra ejusque narrantem incolis, confestim nobis-

(e) *Heresiographias* p: 60:

(f) l: 1: de erroribus *Catabap:* p: 62:

nobiscum fatebitur, hinc Novatorem
 nœnias suas mutuatum fuisse. Vel ex
 hoc, non aliam magis Novatorum mo-
 dernorum dogmatum definitionem ve-
 ram esse, poteris colligere, quam Ortho-
 doxi nostri tradunt, nimirum, *quod col-
 lubies sint subtilissimarum hæresium*. In hæc
 nos DEUS servavit tempora, ut con-
 tra tanti quondam nominis Theologum
 calamum stringeremus. Ah! dolemus,
 & sine summa mentis anxietate, non
 possumus præsentem Ecclesiæ statum
 nobis in memoriam revocare. Christus
 autem Ecclesiæ Suæ Caput, Tutor ac
 præsidium servet eam, ne portæ in-
 ferni unquam prævaleant illi! Quo ru-
 unt nostri homines, cum sacram Scri-
 pturam detorquent, & symbolicos libros
 tanquam minime necessarios, non re-
 ijciunt tantum, verum improbant quo-
 que? Sana olim mens erat Episcopo
 Arosiensi, B. Laurelio, cujus verba in
 agone mortis ita sonantia, supra
 laudatus B. Normannus in Collegio con-
 tra

tra Novatores adducit: Jag erkän-
 ner för een sårdeles GUDS Nåd/ at
 GUD har tagit mig till sin Tienare/
 och icke tagit sin hand ifrån mig. Jag tac-
 kar GUD som ledt mig uti sin san-
 ning; ty iag weet at iag intet med
 mitt samwet/ hwarken wid Acade-
 mien, eller uti Stockholm/ eller här
 uti Stifftet/ har bracht någon lära på
 bahn/ som strider emot den H. Skrift/
 och NB. *in* nostra libros symbolicos. *cujus*
effati ut semper nos maneat custodia, ro-
gamus: Spiritus Tuus, Domine,
bonus, ducat nos in omnem
Veritatem!

SOLI DEO GLORIA.

